

قاسمی، رضا، ۱۳۵۲ -

کتاب جامع املائی فارسی سال سوم دوره‌ی راهنمایی تحصیلی مطابق با آخرین تغییرات کتاب درسی / نویسنده رضا قاسمی؛ با مقدمه محمدرضا سنگری؛ با نظارت علمی سید بهنام علوی مقدم. - قم: ابتکار دانش؛ [ناشرین همکار]؛ گنج عرفان؛ پاران قلم؛ قلم مکتون؛ ۱۳۹۰.

ISBN 978-600-111-201-0

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیا

۱. فارسی - املا - کتابهای درسی - راهنمای آموزشی (راهنمایی). ۲. فارسی - املا - آزمونها و تمرینها (راهنمایی). ۳. فارسی - املا - پرسشها و پاسخها (راهنمایی). الف. سنگری، محمدرضا، مقدمه نویسی. ب. علوی مقدم، بهنام، ویراستار. ج. عنوان.

۳۷۲/۲۲۶۰-۷۶۳

LB۳۰۶۰ / ۲۶ / ق ۲ / ک ۳۳

۱۳۹۰

ناشر بزرگ‌بیمه سومین دوره جشنواره گام‌ارول (ادبیات) و شایسته تقدیر دهمین (۱۳۸۸) و شانزدهمین دوره کتاب فصل (۱۳۹۰)

شناسنامه اثر:

- عنوان: کتاب جامع املائی فارسی سال سوم دوره‌ی راهنمایی تحصیلی
- مؤلف: رضا قاسمی (مدیر زبان و ادبیات فارسی - عضو انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران)
- با مقدمه‌ی: دکتر محمدرضا سنگری (معهیت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی کتب درسی وزارت آموزش و پرورش)
- نظارت و ویراستاری علمی: دکتر سید بهنام علوی مقدم (معهیت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی کتب درسی وزارت آموزش و پرورش)
- ناشر: انتشارات ابتکار دانش
- ناشرین همکار: گنج عرفان، پاران قلم، قلم مکتون
- ناظر چاپ: مسعود حبیب‌اللهی
- حروف چینی و پردازش رایانه‌ای: سمیرا احمدی چم یوسفعلی
- صفحه‌آرایی: فرحناز حیدری
- طراح جلد: عیسی برخوردار ناغانی
- چاپ: طاما
- نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۰
- شمارگان: ۲۰۰۰ جلد
- قیمت: ۳۹۰۰ تومان
- تلفن پخش: ۷۷۴۰۳۸۴ - ۷۸۳۶۴۲۲ - ۷۷۴۶۵۶۷ - ۲۵۱ - همراه: ۰۹۱۲۷۵۰۷۴۹۴ و ۰۹۱۲۷۴۹۲۸۰۰
- نشانی ناشر: قم، خیابان صفائیه، کوچه ۲۸، کوی جلالزاده، فرعی اول سمت راست، پلاک ۶۹ تهران: میدان انقلاب، خیابان جمالزاده جنوبی، پلاک ۱۴۴، واحد ۸، تلفن: ۶۶۵۶۵۳۳۹ - ۲۱
- نشانی مؤلف: استان چهارمحال و بختیاری، شهرکرد، خیابان ابوذر، کوچه ۳، پلاک ۳۹
- تلفن: ۲۲۷۲۰۲۴ - ۳۸۱ - ۰۹۱۳۷۲۲۲۶۲۸ - رایانامه: Ghasemi.reza52@yahoo.com

کلیه حقوق این اثر محفوظ و متعلق به نویسنده می‌باشد. هیچ شخص حقیقی یا حقوقی حق اقتباس، چاپ و نشر تمامی یا بخشی از این اثر را به هر صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب، نشریه و جزوه ندارد و متخلفین تحت پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت. استفاده از مطالب کتاب با ذکر منبع بلامانع می‌باشد.

کتاب جامع املائی فارسی

سال سوم دوره‌ی راهنمایی تحصیلی
مطابق با آخرین تغییرات کتاب درسی

نویسنده:

رضا قاسمی

مدرس مراکز استعدادهای درخشان و نمونه شهرکرد
عضو انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران

با مقدمه:

دکتر محمد رضا سنگری

عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه ریزی کتب درسی وزارت آموزش و پرورش

با نظارت علمی:

دکتر سید بهنام علوی مقدم

عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه ریزی کتب درسی وزارت آموزش و پرورش

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه نویسنده
۲.....	سپاس نامه
۳.....	دیباچه دکتر محمدرضا سنگری
۸.....	ستایش: الهی
۱.....	فصل اول: اسلام و انقلاب اسلامی
۲۲.....	درس اول: زیبا زیستن
۲۶.....	درس دوم: آب و آهه
۲۸.....	درس سوم: دروازه ای به آسمان
۳۳.....	شعر خوانی: رنگ بهاران
۳۳.....	حکایت: سیرت سلمان
۳۴.....	فصل دوم: علم و فرهنگ
۳۵.....	درس چهارم: جوانان و فرهنگ
۴۰.....	درس پنجم: دانایی
۴۲.....	درس ششم: موش و گربه
۴۷.....	روان خوانی: ثمر علم
۴۹.....	فصل سوم: زیبایی آفرینش
۵۰.....	درس هفتم: تماشای بهار
۵۳.....	درس هشتم: شگفتی‌های آفرینش
۵۸.....	شعر خوانی: بیشه‌ی نور
۵۸.....	حکایت: بارانکی خُرد
۵۹.....	فصل چهارم: شگفتن
۶۰.....	درس نهم: مثل آینه
۶۳.....	درس دهم: هم نشین
۶۷.....	روان خوانی: دوستی با ابلهان
۶۸.....	فصل پنجم: اخلاق و زندگی
۶۹.....	درس یازدهم: دور اندیشی
۷۱.....	درس دوازدهم: آداب زندگانی
۷۵.....	درس سیزدهم: پرتو امید

شعر خوانی: از ماست که برماست ۷۸

حکایت: باغبان نیک اندیش ۷۸

فصل ششم: نام‌ها و یادها ۷۹

درس چهاردهم: راز موفقیت، آخرین پرسش ۸۰

درس شانزدهم: زن پارسا، مادر حسنک ۸۴

روان خوانی: زمزمه‌های محبت ۸۸

فصل هفتم: سرزمین من ۸۹

درس هفدهم: امید ایران زمین ۹۰

درس نوزدهم: قصه‌ی تکرار آرش ۹۵

شعر خوانی: ایران ۹۸

حکایت: راه مهتری ۹۸

فصل هشتم: ادبیات جهان ۹۹

درس بیستم: آرزو ۱۰۰

درس بیست و یکم: شازده کوچولو ۱۰۲

روان خوانی: دو نقاش ۱۰۸

نیایش: بیا تا بر آریم دستی زدل ۱۰۸

فصل نهم: آزمون‌های تکمیلی (فعالیت‌های املاي و املای تقریری) ۱۰۸

مقاله‌ای با عنوان «غلط‌های املاي» ۱۵۹

تجربه‌ی املاي از یک معلم ۱۶۲

جدول آسیب‌شناسی درس املاي فارسی ۱۶۳

شیوه‌نامه‌ی جدید تصحیح املاي فارسی ۱۶۴

پیشنهادهای املاي ویژه دبیران و دانش‌آموزان ۱۶۶

مناجات ۱۷۰

فهرست منابع و مآخذ ۱۷۱

مقدمه ی مؤلف:

بسم الله الرحمن الرحيم. عَلَّمَ الْقُرْآن. خَلَقَ الْإِنْسَانَ. عَلَّمَهُ الْبَيَانَ^۱

همه ی انسان ها صرف نظر از جنسیت، نژاد، رنگ و دیگر تفاوت های زیست محیطی و مردم شناختی، از یک توانایی ویژه به نام «قوه ی نُطق» یا «قوه ی بیان» برخوردارند. خداوند بزرگ در آیات آغازین سوره ی مبارکه الرحمن به اعطای این قوه به نوع بشر اشاره فرموده است. انسان ها با دارا بودن این ویژگی، می توانند پس از تولد و وارد شدن به جوامع مختلف، در همان سال های اولیه ی کودکی، اصلی ترین نظام ارتباطی همان جامعه را بیاموزند و با وجود پیچیدگی های موجود در آن نظام، به کاربرد و ادراک آن تسلط یابند، این اصلی ترین نظام ارتباطی جوامع انسانی، «زبان» نام دارد.

زبان یک پدیده ی انتزاعی - ذهنی است. هر شخص می تواند از این توانش ذهنی خود استفاده کند و با حرکت از حالت انتزاع به عالم واقعیت، از زبان خود به صورت «گنش گفتاری» (گفتن و شنیدن)، یا به صورت «گنش نوشتاری» (نوشتن و خواندن) در امر ارتباط و انتقال یا دریافت پیام سود ببرد.

زبان رمز هویت و شناسنامه ی فرهنگی و مهم ترین عامل اتحاد و اعتبار هر ملت است و اگر زبانی بخواهد به حیات خود ادامه دهد، باید بتواند به نیازهای جامعه ی زبانی زبان رمز هویت و شناسنامه ی فرهنگی و مهم ترین عامل اتحاد و اعتبار هر ملت است و اگر زبانی بخواهد به حیات خود ادامه دهد، باید بتواند به نیازهای جامعه ی زبانی

خود پاسخ دهد. به همین دلیل وظیفه‌ی جامعه‌ی زبانی، آشنایی با اصول و هنجارهای زبان و پاسداری و ترویج آن است.

خط از مجموعه‌ی نشانه‌های قراردادی به نام حروف الفبا تشکیل و غالباً هر حرف برای بیان یک واج وضع شده است، اما در اغلب زبان‌ها به دلیل تغییر و تحول آن، به ویژه سرعت تحول گفتار بر نوشتار و مسئله‌ی وام‌گیری زبان‌ها از یکدیگر، گاه یک نشانه بر چند واج و یا برعکس چند نشانه بر یک واج دلالت دارد.

«شیوه‌ی املائی فارسی از ابتدای کتابت تا امروز و با حروف الفبای کنونی، تابع الگویی معیار نبوده است و کاتبان و ناسخان و دبیران براساس قواعد و اصول تعریف شده‌ی خاصی به کتابت نپرداخته‌اند و شاید حساسیت جامعه‌ی امروز در الزام به یک شیوه‌ی خاص نوشتاری وجود نداشته است. طبیعت خط فارسی و قواعد حاکم بر نوشتار آن، اتفاق نظر بر شیوه‌ی نوشتاری واحد را تقریباً محال و غیرممکن کرده است. نگاهی به نسخ خطی و چاپی از گذشته تاکنون مؤید این امر است. در یک دوره‌ی خاص نیز کاتبان بر شیوه‌ای یکسان اتفاق نظر نداشته‌اند و حتی در جدانویسی و پیوسته‌نویسی پاره‌ای کلمات نیز مقید به یک‌دستی نبوده‌اند و تا حدی املائی کلمات تابع ذوق و سلیقه‌ی شخصی کاتبان بوده است»^۱

املا (املاء) در اصل، یک واژه‌ی عربی است که سه حرف اصلی آن (م، ل، و) می‌باشد و در باب افعال، به صورت املاء خوانده می‌شود. در فارسی ما مجاز هستیم همزه‌ی آخر را حذف کرده، آن را به صورت «املاء» بخوانیم و بنویسیم. در برخی از لغت‌نامه‌ها یا فرهنگ‌های فارسی، واژه‌های املا به روش‌های زیر معنا شده است:

املا (emla) [l] (ع مص م) پُر کردن^۲. صورت نوشتاری واژه‌های یک زبان به کمک نشانه‌های خطی. نوشتن مطلبی که معلم (معمولاً برای امتحان) بیان می‌کند و شاگرد آن را می‌نویسد^۳ درست‌نویسی، دیکته، نوشتن ترکیب حروف به درستی و مطابق قاعده.^۴

۱- نیکویخت، ناصر مبانی درست‌نویسی، صفحات ۱۲۹ و ۱۳۰

۲- دهخدا، علی اکبر، لغت‌نامه، جلد دوم، ذیل کلمه، صفحه ۲۸۸۶

۳- انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، جلد اول، صفحه ۵۶۹ نیز: شکری، گیتی، فرهنگ دبستانی، صفحه ۹۳

۴- اصف‌پور، غلامرضا، فرهنگ فارسی، صفحه ۷۱ نیز:

معین، محمد، فرهنگ معین، جلد اول، صفحات ۳۵۳ و ۳۵۴

املا رسم الخط و قاعده‌ی نوشتن حروف به تلقین کسی^۱ به طور کلی املا از نظر لغوی به معنای «طولانی کردن امری، برخوردار کردن از چیزی، مهلت دادن و به تأخیر افکندن، پُر کردن، برگرداندن و ترجمان امری، تلقین کردن و از نظر اصلاحی، املا یک مهارت زبانی است که براساس نمادها و نشانه‌های خط و قواعد دستور زبان کار انتقال زبان گفتاری را به زبان نوشتاری به عهده دارد.^۲

ارزش‌یابی درس املا در دوره‌ی راهنمایی تحصیلی، به دو روش املاي تقریری و فعالیت املايی انجام می‌گیرد. در کتاب حاضر به هر دو جنبه توجه شایان شده است.

■ املاي تقریری به پرورش حافظه، تقویت قدرت ذهن در تداعی شکل صحیح واژه‌ها، افزایش دقت و سرعت در نوشتن، مانوس شدن ذهن با معانی واژه‌ها، ظرافت و زیبایی در خط و کمک می‌کند. به عبارت دیگر املاي تقریری سبب می‌شود که به تدریج گنجینه‌ای از واژه‌های کلاآمد که در زندگی به آن نیاز است، در ذهن دانش‌آموز ذخیره شود و به این وسیله او را با درک رابطه‌ی معنایی بین واژه‌ها و فهم هم‌نشینی بین قرینه‌های عبارات و جملات در نوشتن شکل صحیح آن‌ها، به ویژه واژه‌های هم‌آوا مانوس نماید، به علاوه در اثر قرائت مکرر واژه‌ها و عبارات از سوی معلم، با روخوانی درست آن‌ها نیز آشنا می‌شود.^۳

■ فعالیت املايی نیز موجب تقویت درس املا و کسب خلاقیت و فعال کردن دانش‌آموزان می‌شود و از آنان انتظار می‌رود همان‌طوری که مهارت خوب گوش کردن، خوب گفتن و خوب خواندن متن‌ها را کسب می‌کنند، مهارت صحیح نوشتن آن‌ها را نیز که هدف اساسی درس املا در این کتاب است، به‌دست آورند و زبان ملاحظه را با زبان مکتوب مطابق سازند.

کتابی که پیش‌روی خواننده گرامی است حاصل نزدیک به ۱۹ سال سابقه‌ی تدریس مؤلف در رشته‌ی ادبیات فارسی دوره‌ی راهنمایی و متوسطه تحصیلی است که به

سپاح، ع. فرهنگ جامع فارسی به فارسی، صفحه ۸۱.

۱- داعی الاسلام، سید محمد علی، فرهنگ نظام، جلد اول

۲- محقق نیشابوری، جواد، روش آموزش املا و انشا، صفحات ۱۳ و ۱۴

۳- شهریاری، محمد، رشد آموزش زبان و ادب فارسی، دوره‌ی بیست‌وسوم، تابستان ۸۹، شماره‌ی ۴

منظور تقویت با بهبود و کیفیت بخشی به حوزه ی گفتاری و نوشتاری زبان فارسی و گسترش آن برای دانش آموزان، دبیران، آموزگاران، دانشجویان مراکز تربیت معلم و والدینی که دوست دارند فرزندشان درست بنویسد در نه فصل به زیور طبع آراسته گردیده است. **هشت فصل اول کتاب** مطابق با عنوان فصل های کتاب درسی، طراحى و در هر فصل به روش زیر مطالب ارائه گردیده است:

ابتدا واژه ها، ترکیبات و متن های مهم و برجسته ی املائی هر درس بیان شده، سپس آزمون فعالیت املائی شامل سئوالات متنوع به روش های مختلف طراحى و تنظیم شده که موارد زیر را در بر می گیرد.

• املائی کلمات: یافتن غلط های املائی متن و اصلاح آن ها (هرچند آوردن غلط املائی خود عاملی در تشویق و تبلیغ غلط نویسی است، اما طراحان سوال از این نوع سئوالات در آزمون های خود استفاده می کنند، بنابراین نویسنده سعی کرده است، فقط ۱۰٪ از آزمون هر درس را به طرح این گونه سئوالات اختصاص دهد)

• معنی کلمات بر اساس شکل املائی آن ها
• تشخیص و کاربرد کلمات در روابط گوناگون واژه ها مانند: مترادف متضاد، متشابه (هم آوا) و هم خانواده (هرچند این گونه واژه ها بیشتر در حوزه ی انشا و نگارش مطرح می شوند اما به خاطر درست نویسی، آن ها را در این کتاب مطرح کرده ایم.)

- قراردادن تشدید در جای مناسب
- استفاده از واژه های داخل کمانک برای کامل کردن کلمات
- جمله سازی با کلمات
- آوردن شکل مفرد و جمع کلمات
- قراردادن کلمه ی صحیح املائی در نقطه چین ها
- نوشتن کلمه برای حرف های داده شده
- کامل کردن کلمات با قراردادن یک حرف جا افتاده آن ها با توجه به معنی آن.
- نوشتن معادل فارسی کلمات بیگانه

فصل نهم: در بردارنده‌ی آزمون‌های متنوع فعالیت املایی و املای تقریری است. در این فصل تلاش شده است با طراحی نمونه آزمون‌های متنوع در دو شاخه‌ی املای تقریری و فعالیت املایی و ارائه‌ی نمونه‌ی املاهای طرح شده به وسیله‌ی دبیران زبان و ادبیات فارسی، گنجینه‌ای فراهم گردد تا دانش‌آموزان به راحتی بتوانند اندوخته‌های خود را محک زده و به تقویت جوانب مختلف املای تقریری و فعالیت املایی بپردازند. همچنین در این فصل مقاله‌ای با عنوان «غلط املایی»، یک تجربه‌ی املایی، جدول آسیب شناسی درس املا، شیوه‌نامه‌ی جدید تصحیح املای فارسی و پیشنهادهای املایی ویژه دبیران و دانش‌آموزان مطرح گردیده است.

امیدوارم توانسته باشم به آنچه می‌خواستم رسیده باشم. چشم به راه نظرات و نکته‌سنجی‌های شما بزرگواران هستم، امیدوارم بر بنده منت نهاده و با راهنمایی خود، کاستی احتمالی را گوشزد فرمایید. **منتظر و چشم به راهیم»**

رضا قاسمی

شهرکرد - بهار ۱۳۹۰

سپاس نامه

از همه ی کسانی که دست یاری و مهربانی شان بر سر این کتاب بوده است؛ به ویژه خداوند کارساز بنده نوازی که بی لطف او هیچ هیچم، همسر فداکاری که این گونه فراغ و فرصت را وام دار وفاداری و فداکاری های اویم. جناب آقای دکتر محمدرضا سنگری به خاطر نگارش دیباچه عالمانه و راهنمایی های فاضلانه شان، جناب آقای دکتر سیدبهنام علوی مقدم به خاطر نظارت عالمانه شان بر این کتاب. مدیر محترم انتشارات ابتکار دانش جناب آقای مسعود حبیب الهی به خاطر دقت در چاپ و نشر این اثر، سرکار خانم سمیرا احمدی چم یوسفعلی به خاطر پردازش رایانه ای کتاب و از دوستان و همکاران ارجمندی که با راهنمایی های ارزشمند یا ارائه نمونه املا، نویسنده را یاری فرمودند؛ جناب آقایان محمد اسدی، علی یار اسیوند، رسول پاکدل، اسماعیل جمشیدی فارسانی، عبدالرحمان چکشی، عبدالرضا خندان دهکردی، فریدون ریسی دهکردی، بابک زمانی پور دهکردی، دکتر اصغر شهبازی، سیدحسین صالحی قهفرخی، محمدرضا عزیزاللهی، یعقوب عطایی، عبدالله قربانی چالشتی، دکتر عباس قنبری غدیوی، رحمت الله محمودی، عبدالله مظفری، کورش نکویی قهفرخی و مهرباب هاشمی شهرکی و سرکار خانم ها: فاطمه اسداللهی، فاطمه اطمینان، کبری حبیبیان دهکردی، خدیجه ریسی، اکرم فروزش، معصومه قربانی، پوران گل محمدی و مهوش نوری زاده ی دهکردی و دانش آموزان: روزبه آقایی، توحید خدابنده، مصطفی رضایی، محمد شاه بندری، محمدمهدی علیرضایی صمیمانه سپاس گزاری می گردد.

دیباجه دکتر محمدرضا سنگری*

اگر قرار باشد معادلی رسا و زیبا برای دو واژه‌ی املا (عربی) و دیکته (فرانسوی) بیابیم «روانویسی» بهترین برابر نهاده است.

املا یا روانویسی راهی است برای اطمینان از درست نوشتن واژه‌ها، آن که املا می‌گوید در پی آن است که نویسنده را بیازماید و میزان توان و دانش او را در نوشتن صحیح واژه‌ها، روشن و مشخص سازد.

هرچند در املا، هدف و غایت درست نویسی است، اما نباید فراموش کرد که از رهگذر درست نویسی در پی خوانانویسی، مرتب نویسی و حتی زیبانویسی نیز هستیم و این سه مقوله معمولاً کمتر مورد توجه و دقت املاگویان و تصحیح کنندگان متن املا قرار می‌گیرد.

در مقوله‌ی املا چند عنصر اساسی و کلیدی هست که بدون اندیشیدن و برنامه‌ریزی در هریک، به املای موفق و مؤثر دست نمی‌یابیم، این عناصر عبارتند از:

۱- املا گوینده: کسی یا کسانی که متن املا را عرضه می‌کنند تا کسی یا کسانی بنویسند.

۲- متن املا: متن، جمله یا جملات، واژه‌ها و ترکیب‌هایی است که گفته می‌شود.

*- عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی کتب درسی وزارت آموزش و پرورش

۳- فضا: موقعیتی که در آن املا گفته می‌شود. فضا و مکان و امکانات و شرایط املاگویی که املا را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

۴- روش: نحوه و شکل و شیوه‌ای که املا گفته می‌شود یا عرضه می‌شود.

۵- مخاطب و املا نویس: کسی که متن املا را می‌نویسد.

۶- املائی که نوشته می‌شود.

در باب هریک از این عناصر و عوامل تعیین کننده باید دقت و تأمل کرد تا «روانویسی» درست و دقیق صورت بگیرد.

• گوینده‌ی املا

هرچند املا همیشه «گفتن» نیست و ممکن است از روش‌های بدیع دیگر مانند تصویر نویسی، درست نویسی متن غلط، حتی تصحیح انشا از نظر املائی (تلفیق انشا و املا) صورت گیرد، اما روش املاگویی متداول‌ترین روش موجود است. در این روش گوینده‌ی املا بسیار مهم است و نحوه‌ی تقریر املا، فاصله با املا نویس و نحوه‌ی بیان واژه‌ها بسیار تأثیر گذار و تعیین کننده است.

گوینده‌ی املا باید بر متن مسلط باشد. فضای روانی مناسب فراهم کند و روش املاگویی را بداند. گاه وجود غلط مشترک در املاها ممکن است ناشی از نحوه‌ی تلفظ یا نارساگویی وی باشد.

• متن املا

متن املا در برگزاری آزمون مناسب املا مؤثر است. یکی از انگاره‌های غلط آن است که متن املا باید سرشار از کلمات دشوار و عمدتاً با حروف عربی باشد. اصولاً خود این اصطلاح «کلمه‌های دشوار» از نظر علمی چندان درست نیست. گاه همین کلمات عادی که آن‌ها را «غیردشوار» می‌نامیم، مهم‌تر و کاربردی‌ترند. ما ممکن است کلمه‌های «هستند، رفتند، دیدند، خوب، دوست و ...» را ساده بدانیم،

ولی دانش‌آموزان در متن، همین کلمه‌ها را غلط بنویسند مثلاً «هستن» و خوب را «خُب» بنویسند.

من بارها گفته‌ام «انشا از املا، املاتر» است چون کلمات در کار و واژه‌های مورد مصرف دانش‌آموز را نشان می‌دهد و اصلاح این واژه‌ها با اهمیت‌تر از واژه‌هایی است که ممکن است آن‌ها را هرگز به کار نبرد یا بسیار کم به کار بگیرد. متن املا باید به اندازه و از ساده به مشکل باشد و دارای گسستگی فراوان نباشد. یعنی از هر متنی دو سه سطر انتخاب نشود. یک متن روایی و داستانی برای املا شیرین‌تر و جذاب‌تر است، چون جریان داستان و روایت، کششی برای نوشتن ایجاد می‌کند و املا نویس کمتر خسته می‌شود.

گفتن کلمات بیرون از متن چندان روا نیست. چون واژه‌ها در متن معنا می‌یابند و واژه بیرون از متن به ویژه واژه‌های هم آوا در فارسی (واژه‌های عربی و فارسی که یک گونه خوانده می‌شود، اما دو گونه نوشته می‌شوند مانند صور و سور، زهر و ظهر) غلط انداز و اشتباه‌آور است. بهتر است اگر کلمه گفته می‌شود در متن گفته شود یا بخواهیم کلمه را در جمله به کار ببرد که در این صورت املا و انشا را به هم نزدیک کرده‌ایم. در این زمینه گفتنی‌ها، فراوان است که خود فرصتی کافی و مناسب می‌طلبد.

• فضا

موقعیت املا گویی مانند نور، سرما، گرما، نشیمن گاه، امکانات و مکان املا گویی در املا نوشتن مؤثرند. گاه بخشی از اغلاط املایی به عوامل محیطی مانند سروصدا، عوامل پرت کننده حواس و دیگر عوامل روانی و جسمانی باز می‌گردد.

• روش املا گویی

املا چگونه گفته می‌شود یا چگونه باید گفته شود؟ یکی از مسائل مهم املا نویسی است. در املا گویی باید به چند نکته توجه کرد:

- املا را پیش از گفتن یک بار بخوانیم و دانش آموزان گوش دهند.
- در پایان نیز یک بار دیگر املا را بخوانیم.
- از گفتن کلمه به کلمه پرهیزیم و سعی کنیم، جمله یا ترکیب یا بخش معنادار جمله را بیان کنیم.
- حروف پایانی کلماتی را که معمولاً غلط نوشته می‌شود، یک بار کاملاً ملفوظ و بار دیگر عادی بیان کنیم تا دانش آموز در هنگام نوشتن معمولی - غیر املا - نیز درست بنویسد. مثلاً وقتی می‌گوییم آن‌ها به سمت کوه دویدند (با تأکید بر حرف «د» در پایان کلمه) یک بار دیگر به شکل معمولی جمله را بگوییم که دویدن شنیده شود.
- از روش بدیع املا گویی استفاده کنیم.

• مخاطب و املا نویسنده

اینکه چه کسی املا می‌نویسد و چه نیازها یا موقعیت‌هایی دارد، مهم است. حتماً باید به موقعیت پیش از املا توجه کنیم. تجربه‌های پیشین را نادیده نگیریم و از نظر گاه روانی، نویسنده را آماده کنیم. خستگی جسمی و روانی ممکن است به نفرت نسبت به املا منتهی شود. ظرفیت‌ها و پیش آموخته را در املا گویی فراموش نکنیم.

• املائی نوشته

املائی نوشته را باید فقط از نظر درست نویسی واژه‌ها بررسی نکرد، بلکه به مسائل دیگری چون خوانا نویسی، رعایت فاصله‌ی کلمات، زیبانویسی و پاکیزه نویسی نیز توجه کرد.

در تصحیح املا نیز به همه‌ی مسائل چون درست نویسی واژه‌های غلط نوشته شده، تشویق و ترغیب، دعوت به دوباره نوشتن واژه‌های غلط به شکل درست «در

متن»، ارزیابی املاها با هم و یافتن اغلاط مشترک، دقت در سیر تحول املائی دانش‌آموزان باید توجه کرد.

املا جایگاه و پایگاه مهمی در آموزش دارد. باید دانست املا تلاشی برای درست نویسی واژه‌های درس فارسی تنها نیست، بلکه دانش‌آموزان باید واژه‌های دروس ریاضی، علوم، هدیه‌های آسمانی، تاریخ و جغرافیا را نیز درست بنویسند. اگر این اصل را بپذیریم، باید دامنه‌ی املا به دیگر کتاب‌ها نیز کشانده شود و در متن املا جایی برای درست نویسی واژه‌های دیگر درس‌ها نیز باز شود.

امید است این مجموعه که حاصل تلاش و کوشش عاشقانه و دقت و همت عالمانه‌ی جناب آقای رضا قاسمی است، گامی در جهت تقویت، بهبود و اعتلای امر املا باشد. این اثر با بخش‌های متنوع، درباره‌ی املا و تجربه‌های گران قدر نگارنده که خود بیش از دو دهه به این موضوع پرداخته راهنما و راهگشای معلمان و دبیران و دانش‌آموزان عزیز می‌تواند باشد.

هشت فصل این کتاب، متناسب با فصول کتاب فارسی راهنمایی پیش رفته است و در فصل نهم با طرح آزمون‌های متنوع، گنجینه‌ی مهم املائی فراروی دبیران، معلمان و دانش‌آموزان عزیز گشوده‌اند که مطالعه‌ی آن را سودمند می‌نماید. توفیقات ایشان افزون‌تر باد، تا در تداوم این کار، شاهد آثار دیگر این نویسنده‌ی سخت‌کوش و فرزانه باشیم.

محمدرضا سنگری

تهران - دی ماه ۱۳۸۹